

Петрушевський Ю. Л.,

кандидат економічних наук, професор кафедри обліку і аудиту Донецького державного університету управління

МОДЕЛІ І МЕТОДИ ФІНАНСОВОГО ПРОГНОЗУВАННЯ І ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ЖКГ

У статті проведена порівняльна оцінка та визначені головні відмінності понять “фінансове планування” і “фінансове прогнозування”, проаналізовані основні методи, що використовуються вітчизняними і зарубіжними підприємствами в фінансовому плануванні та прогнозуванні. На основі аналізу фінансових відносин у сфері ЖКГ зроблено висновок щодо неефективності застосовуваних сьогодні методів планування і управління. Зроблені пропозиції щодо розробки і реалізації стратегічних планів розвитку підприємств галузі.

Ключові слова: фінансове прогнозування і планування, моделі та методи прогнозування і планування, міжбюджетні відносини, стратегічне планування.

В статье проведена сравнительная оценка и определенные главные отличия понятий “финансовое планирование” и “финансовое прогнозирование”, проанализированы основные методы, которые используются отечественными и зарубежными предприятиями в финансовом планировании и прогнозировании. На основе анализа финансовых отношений в сфере ЖКХ сделан вывод относительно неэффективности применяемых сегодня методов планирования и управления. Сделанные предложения относительно разработки и реализации стратегических планов развития предприятий отрасли.

Ключевые слова: финансовое прогнозирование и планирование, модели и методы прогнозирования и планирования, межбюджетные отношения, стратегическое планирование.

In article the comparative estimation and certain main differences of concepts “financial planning” and “financial forecasting” is lead, the basic methods which are used by the domestic and foreign enterprises in financial planning and forecasting are analysed. On the basis of the analysis of financial relations in housing and communal services sphere the conclusion concerning an inefficiency of methods of planning applied today and management is drawn. The made proposals concerning working out and realisation of strategic plans for development of the enterprises of branch.

Keywords: financial forecasting and planning, models and forecasting and planning methods, interbudgetary relations, strategic planning.

Постановка проблеми. Упродовж останнього десятиліття проблеми, пов’язані з функціонуванням житлово-комунального комплексу, перебувають у фокусі пильної політичної уваги, проте серйозних позитивних зрушень у цій сфері досі не відбулося. Всі причини цієї ситуації можна поділити на дві частини: з одного боку – це неефективна співпраця з приватними інвесторами, міжнародними фінансовими установами та донорськими організаціями. В країні так і не був створений сприятливий інвестиційний клімат. З іншого боку, нестача власних і бюджетних фінансових ресурсів, їх неефективне розміщення, відсутність дієвого механізму залучення позабюджетних коштів не сприяють вирішенню завдань технічного переоснащення житлово-комунальних підприємств та розвитку комунальної інфраструктури. Тому потрібно вивчати зарубіжний досвід щодо моделювання фінансових планів та прогнозів, звертатися за консультаціями до експертів, усебічно аналізувати той чи інший метод, який впроваджується на практиці у сфері прогнозування і планування фінансів у системі ЖКГ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Планування і прогнозування займає важливе місце в системі управління фінансами будь-якої галузі, оскільки для того, щоб ефективно розпорядитися грошовими ресурсами, необхідно заздалегідь знати обсяги і цільове призначення фінансового обороту. Дослідженнями теми моделей і методів фінансового планування та прогнозування займалися такі вітчизняні вчені, як О. В. Димченко, Л. В. Кравцова, Г. П. Домбровська, І. О. Герашенко [2; 3; 5; 6], а також зарубіжні вчені, зокрема російські: В. М. Арцибашев, Н. Є. Сіміонова, Л. Н. Чернишов [1]. Але, незважаючи на те, що у світовій практиці вироблені основні підходи до прогнозування і планування, чимало методологічних і методичних проблем до кінця не вирішено, особливо це стосується адаптації фінансового планування до такої важливої соціальної сфери, якою є житлово-комунальне господарство.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є аналіз і обґрунтування моделей та методів фінансового прогнозування та планування в ході реформування системи житлово-комунального господарства.

Для досягнення поставленої мети в дослідженні визначені такі завдання:

- провести теоретичні дослідження наявних моделей та методів фінансового прогнозування і планування в галузі ЖКГ;
- визначити основні відмінності фінансового планування від фінансового прогнозування;
- виявити ключові проблеми в розвитку галузі житлово-комунального господарства;
- обґрунтувати необхідність фінансових прогнозів та планів для стратегічного управління сферою ЖКГ.

Виклад основного матеріалу. У сфері державних фінансів планування відіграє найважливішу роль. Грамотно складений бюджет визначає ефективність розподілу державних коштів на поточний фінансовий рік, а також на середньострокову перспективу.

Об'єктом фінансового планування є фінансова діяльність суб'єктів господарського управління, яка відбивається у відповідних фінансових планах. Фінансові плани складаються в усіх ланках фінансової системи, причому форми фінансового плану відбивають специфіку відповідної ланки фінансової системи.

На перший погляд, терміни "фінансове планування" та "фінансове прогнозування" мають майже ідентичну сутність, проте це абсолютно різні процеси. Розглянемо головні їх відмінності у табл. 1.

Таблиця 1

Сутність та головні відмінності понять "фінансове планування" та "фінансове прогнозування"

Параметр відмінності	Фінансове планування	Фінансове прогнозування
Визначення терміна	Визначення цілей організації в їх грошовому еквіваленті шляхом формування і контролю виконання планів доходів і витрат, які ґрунтуються на наявних фінансових ресурсах і враховують зовнішні умови діяльності організації.	Прогноз – це вірогідне уявлення про майбутні події, що ґрунтуються на спостереженні, теоретичних узагальненнях, допущеннях і обмеженнях. Фінансове прогнозування – це обґрунтування фінансових планів, передбачення фінансового положення на той або інший період часу.
Мета	Визначити напрям діяльності підприємства в області розробки і реалізації фінансової політики господарюючого суб'єкта.	Визначення реально можливого обсягу ресурсів і їх потреби в прогнозованому періоді. Фінансові прогнози є необхідним елементом і одночасно етапом у виробленні фінансової політики. Вони дозволяють розробляти різні сценарії рішення соціально-економічних завдань, що стоять перед усіма елементами фінансової системи.
Задачі	Визначення розмірів доходів і витрат, знаходження додаткових резервів зростання доходів і економії у витратах, встановлення оптимальних пропорцій в розподілі засобів централізованих і децентралізованих грошових фондів.	Визначення джерел формування і обсягу фінансових ресурсів суб'єктів господарювання та суб'єктів влади на прогнозований період, обґрунтування напрямків використання фінансових ресурсів суб'єктами господарювання на прогнозований період на основі аналізу тенденцій і динаміки фінансових показників з урахуванням внутрішніх і зовнішніх чинників, визначення і оцінка фінансових наслідків, що приймаються органами державної влади і місцевого самоврядування.
Інші параметри відмінностей	Активно використовуються норми (встановлення середньої величини) і нормативи (технічний, економічний або інший розрахунковий показник для виконання певного завдання). Для фінансового планування особливе значення має та інформація, яка дає уявлення про стан справ у майбутньому.	Головним є прогноз продажів і витрат, що відповідають їм; кінцевою точкою прогнозування фінансів і метою є розрахунок потреб у зовнішньому фінансуванні. Прогноз ґрунтується не лише на достовірних даних, а і на певних припущеннях. Під час прогнозування вивчаються чинники, які вплинули або впливатимуть на господарську діяльність.

Таким чином, з таблиці випливає, що відмінність фінансового прогнозування від фінансового планування полягає в тому, що при прогнозуванні оцінюються можливі майбутні фінансові наслідки рішень, що приймаються, а при плануванні фіксуються фінансові показники, яких компанія прагне досягти в майбутньому. Термін "фінансове планування" є більш широким та включає в себе прогнозування.

Для того, щоб діяльність із складання планів була успішною, потрібні методологія і методика розробки фінансового плану.

Методи фінансового планування:

- економіко-математичне моделювання застосовують при необхідності кількісно виразити взаємозв'язок між фінансовими показниками й основними чинниками, які їх визначають;
- нормативний метод (планування фінансів на основі певних норм: податків, інвестицій, амортизаційних відрахувань, фонду заробітної плати, закупівлі і так далі);
- балансовий метод – ґрунтується на розрахунку очікуваних засобів і витрат по основних статтях балансу на певну дату в перспективі.

Методи фінансового прогнозування:

- економічні моделі, що описують динаміку показників фінансового плану залежно від чинників, що впливають на економічні процеси;
- метод кореляційно-регресійного аналізу;
- складання трендів;
- стохастичні методи;

– метод безпосередньої експертної оцінки [5].

У сучасних умовах на всіх рівнях при фінансовому плануванні використовуються комп'ютерні техніки і технології, що дозволяє значно прискорити цей процес, робити багатоваріантні плани і підвищувати їх якість.

Для обґрунтування напрямів фінансового розвитку підприємств ЖКГ необхідно комплексно враховувати всю сукупність чинників, які здійснюють вплив на вирішення поставленого завдання – від визначення мети фінансового плану та встановлення складових моделі, що впливають на розвиток підприємства ЖКГ, до обґрунтування його розвитку. Однак більшість керівників підприємств основну увагу спрямовують на окремі елементи процесу планування, а не розглядають його в комплексі взаємодіючих чинників та не враховують деякі особливості.

До особливостей організації фінансів комунального господарства належать:

- стосунки між тим, хто експлуатує житлово-комунальні фонди, і власником складаються, як правило, у вигляді оренди або найму;
- комунальне господарство здійснює свою діяльність на основі самоокуповування;
- немає можливості за рахунок власних джерел здійснювати нове будівництво, тому воно здійснюється за рахунок бюджетів відповідних територіальних одиниць;
- ґрунтуючись на самоокуповуванні, не забезпечується розвиток господарства за рахунок самофінансування (не лише утримання житлово-комунального фонду, але і капітальний ремонт, відсутність якого призводить до втрати фонду; не нараховується амортизація на реновацію);
- усі грошові кошти, що закріплюються за комунальним господарством, мають чітко цільове призначення – експлуатація, утримання, благоустрій житлово-комунального фонду;
- за кожним господарством закріплена певна територія, житлово-комунальний фонд і усі доходи від них залишаються у розпорядженні комунального господарства.

Для того, щоб методи фінансового планування та прогнозування найбільш точно дозволяли визначити реальну фінансову ситуацію на підприємстві ЖКГ, під час прогнозування (під час якого дозволено робити припущення) складаються моделі фінансових планів.

Проаналізувавши роботи вчених з питань фінансового планування, можна дійти висновку, що модель фінансового планування – це певне припущення сценаріїв розвитку подій, які пов'язані з розподілом фінансових коштів. Використовуючи ці припущення, модель генерує очікувані значення для великого числа інших змінних.

Трудомісткість завдань під час фінансового планування пов'язана з тим, що житлово-комунальне господарство знаходиться на етапі реформування і подальшого розвитку. З цього випливає, що можуть виникати такі ситуації, правильне рішення яких залежить від думки кваліфікованих експертів. Фінансова модель, розроблена із залученням досвідчених консультантів, дозволяє реалізувати процес планування максимально ефективно.

На цей момент фінансово-економічне забезпечення реформування житлово-комунальної галузі в Україні передбачає:

- розроблення фінансового механізму надання та утримання житла (іпотека, товариства індивідуальних забудовників, кредитні спілки тощо), а також підвищення енергоефективності житлових будинків;
- перехід до економічно обґрунтованих тарифів для всіх категорій споживачів житлово-комунальних послуг, запобігання перехресному субсидюванню, недопущення зростання інфляції за рахунок необґрунтованого завищення цін і тарифів;
- державну підтримку в наданні та обслуговуванні житла (створення системи державного страхування кредитів, визначення принципів і механізму підтримки населення з використанням коштів державного бюджету, широке використання лізингу устаткування);
- реструктуризацію та списання безнадійної заборгованості у сфері житлово-комунального господарства за умови переходу до економічно обґрунтованих тарифів.

Варто зауважити, що необхідних власних коштів для надійної та стійкої роботи житлово-комунального комплексу в його сьогоденному виді немає окремо ні у одній із зацікавлених сторін: держави, місцевої влади, підприємств і населення. Тому для виходу житлово-комунального господарства з кризи необхідно об'єднати кошти усіх зацікавлених сторін.

Проблеми інвестування стосуються коштів, що спрямовуються на відносно довгострокові заходи, здійснення яких дозволяє отримати фінансовий, економічний, екологічний або соціальний ефект.

Г. П. Домбровська рекомендує таку послідовність, схеми та форми інвестування проектів у сфері ЖКГ залежно від розміру і типу ефекту:

- формування (паралельно з реформуванням) механізмів реалізації фінансово окупних проектів, привабливих для підприємств-виробників послуг, партнерів – підрядників та постачальників, а також фінансових і прямих інвесторів;

– включення до програми фінансування з місцевого та державного бюджетів неокупних, але соціально важливих проектів, насамперед тих, що стосуються аварійних об'єктів, по яких розроблена проектно-кошторисна документація;

– розробка схем проектного фінансування, у яких обґрунтовується мотивація і визначаються різні учасники ринку житлово-комунальних послуг, що залучатимуться до інвестування [3].

Але якщо розглянути проблеми фінансування сектора ЖКГ більш детально, то треба зазначити, що значну роль відіграють адресні бюджетні субсидії населенню й цільові субсидії та дотації комунальним підприємствам, які є результатом міжбюджетних відносин.

Міжбюджетні відносини – це форма взаємозв'язку й взаємозалежності між окремими ланками системи місцевих бюджетів, а також між місцевими бюджетами й державним бюджетом України [2].

Міжбюджетні взаємини в Україні будуються на основі таких інструментів, як власні, закріплені й регульовані доходи, нормативи відрахувань від регульованих доходів, дотації, субвенції, субсидії, відрахування в державний бюджет України, бюджетні позики, міжбюджетні взаєморозрахунки (див. рис. 1) [2].

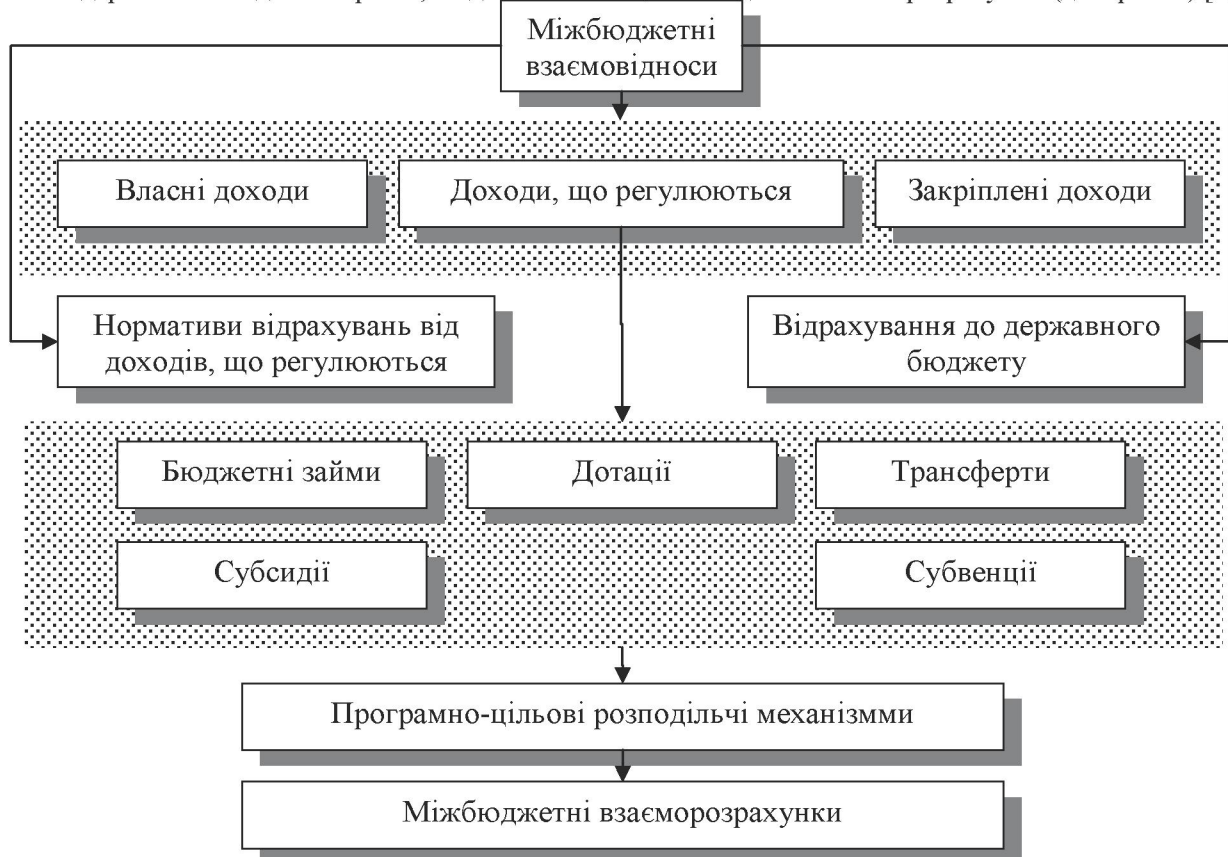

Рис. 1. Приблизна модель взаємовідносин між різними рівнями бюджету

Таким чином, у системі міжбюджетних відносин свій статус мають позики. Бюджетні позики надаються місцевим бюджетам з Державного для покриття тимчасових касових розривів у процесі їхнього виконання й повинні бути повернуті протягом поточного бюджетного року.

За своїм змістом економічна модель розвитку житлово-комунального господарства має полягати у формуванні оптимальних для суспільства і держави економічних відносин шляхом запровадження ринкових методів господарювання, стимулювання енергоефективності тарифної, інвестиційної, науково-технічної, зовнішньоекономічної та екологічної політики, інституційних і структурних змін у сфері обслуговування житла [6].

Необхідно особливо підкреслити важливість стратегічних фінансових планів для будь-якого з підприємств ЖКГ, оскільки довгострокове планування в умовах нестабільності економічної ситуації в державі є дуже складним завданням.

Аналіз стану фінансового планування на підприємствах житлового комунального господарства в деяких регіонах України дав підставу стверджувати, що система планування, яка існує, зберігає традиційні форми, вона так і не адаптована до потреб ринкової економіки. Наукові рекомендації з стратегічного планування не торкнулися сфери ЖКГ. Більшість підприємств галузі не мають комплексної стратегії розвитку, планові рішення приймаються виключно з урахуванням внутрішнього середовища при ігноруванні ресурсної обмеженості зовнішнього ринкового середовища, відсутнім залишається без-

посередньо алгоритм організації процесу стратегічного фінансового планування, схема формування оптимального портфеля замовлень послуг не відповідає сучасним вимогам. Тільки частково застосовується стратегічне планування, цілі та завдання розвитку підприємств у сфері житлово-комунального господарства не структуровані, а інвестиційна діяльність часто не є об'єктом планування.

Як правило, підприємства обмежуються оперативним плануванням, яке передбачає розробку планів експлуатаційної діяльності по основних видах продукції або послуг. До річних планів не включені такі розділи, як інновації, інвестиції. Плани, що існують, обмежені вузьким колом розроблених показників, серед яких важливе значення належить показникам собівартості та прибутку, що характеризують лише очікувані витрати й результати експлуатаційної діяльності. В системі планових показників відсутні ринкові складові – показники зовнішнього середовища підприємства, ділової, інвестиційної, інноваційної активності та ін. Таким чином, процес планування на підприємствах ЖКГ необхідно скоригувати у напрямку розробки стратегічних фінансових планів. Стратегічне планування розвитку підприємств ЖКГ можна подати у вигляді алгоритму, що складається з послідовних етапів вирішення відповідних проблем (див. рис. 2).

Рис. 2. Послідовність стратегічного планування напрямів розвитку підприємств ЖКГ

Висновки. Отже, можна дійти висновку, що головною метою реформи ЖКГ є поліпшення якості житлово-комунальних послуг при одночасному зниженні витрат на їх надання. Монополізм у цій сфері не дає споживачам і передусім населенню можливості вибрати на ринку необхідний набір житлових і комунальних послуг.

Процес планування включає постановку цілей, розподіл ресурсів, що забезпечує досягнення конкурентних переваг, адаптацію до зовнішнього середовища – пристосування господарського механізму підприємства до ринкової економіки, координацію та регулювання внутрішньовиробничих процесів та організаційні зміни. При цьому особливу увагу необхідно приділяти стратегічному фінансовому плануванню, що дозволяє визначити перспективні напрями розвитку підприємства житлово-комунальної сфери.

Для просування реформи в ЖКГ знадобиться не лише оптимізація фінансових потоків, фінансова прозорість і стовідсоткове виконання соціальних гарантій держави, які більшою мірою залежать від загальнодержавних та регіональних органів влади, але й розробка стратегії і заходів з реформування житлово-комунального господарства на місцях.

Література:

1. Арцыбашев В. М. Совершенствование рыночного механизма функционирования жилищно-коммунального комплекса. Экономика строительства / В. М. Арцыбашев, Н. Е. Симионова. – М. : Эксмо, 2004. – С. 78-80.
2. Димченко О. В. Житлово-комунальне господарство в реформаційному процесі: аналіз, проектування, управління: монографія / О. В. Димченко. – Харків : ХНАМГ, 2009. – 356 с.
3. Домбровська Г. П. Особливості стратегічного планування діяльності на підприємстві / Г. П. Домбровська, І. О. Геращенко І. О. // Комунальне господарство міст. Сер. : Економічні науки. – К. : Техніка. 2008. – № 85. – С. 211-216.
4. Закон України "Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки". – К. : ВВР, 2004. – № 46. – С. 512.
5. Ковалев А. М. Финансы и кредит / А. М. Ковалев. – Ростов : Феникс, 2005. – 267 с.
6. Кравцова Л. В. Стратегічне планування розвитку підприємств житлово-комунального господарства / Л. В. Кравцова. – Хмельницьк : Вісник Хмельницького національного університету, 2009. – № 3. – С. 125-128.